

Kas jāņem vērā pircējam, slēdzot kapitāldaļu pirkuma līgumu

Kapitāldaļu iegāde nereti ir visai ilgstošs un sarežģīts process, kurā abām līguma pusēm ir jānodrošinās ar dzelžainu pacietību problēmjautājumu atrisināšanā un savstarpējo vēlmju saskaņošanā. Kapitāldaļu pircējam, kuram nav informācijas par līdzšinējo sabiedrības darbību, par tās aktīviem un saistībām, ir jārikojas ar īpašu rūpību pirms pirkuma veikšanas. Ņemot vērā, ka kapitāldaļu pirkuma līgumi krasī atšķiras viens no otra atkarībā no situācijas, un zinot, ka apskatāmo jautājumu un problēmu klāsts ir plašs, šajā rakstā aplūkoti tikai daži jautājumi, kas būtu jāņem vērā kapitāldaļu pircējam. Ar jēdzienu „dalībnieks” šī raksta ietvaros tiek apzīmēts gan sabiedrības ar ierobežotu atbildību dalībnieks, gan arī akciju sabiedrības dalībnieks.

Sabiedrības izpēte

Kapitāldaļu pircējs, ja vien tas jau nav sabiedrības, kuras daļas viņš/a vēlas iegādāties, dalībnieks, pirms kapitāldaļu pirkuma līguma noslēgšanas atrodas neizdevīgākā pozīcijā nekā pārdevējs, jo tam ir pieejama ierobežota informācija par sabiedrību. Tādēļ pirms kapitāldaļu pirkuma noslēgšanas pircējam vienmēr ir ieteicams, pirmkārt, izpētīt publiski pieejamo informāciju par sabiedrību un, otrkārt, pieprasīt no pārdevēja informāciju un iekšējo dokumentāciju par sabiedrību. Informācijas izpēte ir nozīmīga trīs iemeslu dēļ:

- pirmkārt, iegūtā informācija sniegs pircējam plašāku ieskatu sabiedrībā un ar tās kapitāldaļu iegādi saistītajos riskos, kas dos iespēju pircējam veikt pamatotāku izvēli par to, vai iegādāties kapitāldaļas;
- otrkārt, potenciālais pircējs varēs novērtēt, vai summa, kas tiek piedāvāta par kapitāldaļām, ir atbilstoša sabiedrības esošajam stāvoklim;
- treškārt, sabiedrības izpēte vispārīgi ir svarīga arī tāpēc, ka kapitāldaļu pirkuma gadījumā iepriekšējais dalībnieks nav atbildīgs par zaudējumiem, kas radušies sabiedrībai pirms vai pēc kapitāldaļu pārejas.

Informācijas izpēte ir īpaši aktuāla patlaban, kad attiecībā uz juridiskām personām spēkā ir stājušies vairāki likumi, kas pieprasa papildu pasākumu veikšanu uzņēmuma iekšienē. Uzņēmuma darbībā ir ne tikai jānodrošina, piemēram, darba drošības noteikumu un Vispārējās datu aizsardzības regulas ievērošana, bet arī jānodrošina, ka tiek ievērotas starptautiskās un nacionālās sankcijas, kā arī gadījumos, kad uzņēmumā tiek nodarbināti

vairāk nekā 50 darbinieku, ir jāievieš un jānodrošina iekšējā trauksmes celšanas sistēma.

Gadījumā, ja pircējs nebūs veicis izpēti un uzņēmumā nebūs izstrādātas iekšējās kontroles sistēmas un procedūras, pircējam būs jāreķinās ne tikai ar potenciālām sankcijām no valsts iestāžu puses un tiesvedībām, bet arī ar papildu līdzekļu ieguldīšanu uzņēmumā, lai izstrādātu, piemēram, jau minēto iekšējo trauksmes celšanas sistēmu.

Apliecinājumi – risinājums?

Lai cik rūpīgi kapitāldaļu pircējs būtu izpētījis sabiedrību, kuras kapitāldaļas tas vēlas iegādāties, nepastāv garantija, ka iegūtā informācija pilnībā atainos esošo sabiedrības situāciju. Pat tad, ja kapitāldaļu pārdevējs sniedz visu tā rīcībā esošo informāciju un dokumentus par sabiedrību, nav iespējams pilnībā izslēgt potenciālos riskus, ka sabiedrībai nākotnē varētu rasties zaudējumi iepriekšējā sabiedrības dalībnieka dēļ. Praksē situācijas, kad būtiska informācija netiek atklāta pircējam, nereti rodas gan pārdevēja negodprātīgas rīcības dēļ, neatklājot visus faktus, gan arī sliktas saimnieciskās darbības vai neadekvātas sabiedrības pārvaldības dēļ.

Tāpēc pircējam ir īpaši nozīmīgi, lai kapitāldaļu pirkuma līgumā būtu pēc iespējas detalizētāks uzskaitījums ar pārdevēja apliecinājumiem par sabiedrības stāvokli un saistību pastiprināšanas līdzekļiem (visbiežāk – līgumsods vai cenas samazinājums), ar kuru palīdzību pircējs var izvairīties no apjomīgiem zaudējumiem un pienākuma pierādīt zaudējumu esamību tiesā.

Līgumā ietvertu apliecinājumu daudzums ir atkarīgs no vairākiem faktoriem – no pušu rūpības, ►

JURISTA
PADOMS

JURISTA PADOMS

- 1 Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018. gada 28. novembra Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. C30291015, SKC-266/2018.
- 2 Turpat.
- 3 Sk., piemēram, Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra 2019. gada 4. aprīļa lēmumu Nr. 1-5n/60,

► sagatavojot līgumu, no sabiedrības apgrozījuma, darbības jomas, darbinieku skaita, pircējam pieejamās informācijas un vēl dažādiem citiem faktoriem. **Tomēr pircējam būtu ieteicams līgumā iekļaut apliecinājumus, kas „pārklāj” visus potenciālos riskus, kuru dēļ varētu rasties zaudējumi.** Papildus vispārīgajiem apliecinājumiem par sabiedrības pastāvēšanu, tās korporatīvo struktūru, gada pārskatā sniegtās informācijas patiesumu, piemēram, būtu jāiekļauj apliecinājums ar kuru pārdevējs apliecina, ka tam patiešām pieder daļas sabiedrībā, jo Augstāka tiesa ir norādījusi, ka persona, kas ir ierakstīta dalībnieku reģistrā, var arī būt kapitāldaļu turētājs citas personas labā, kurai patiešām šīs daļas pieder.¹

Šis piemērs teicami parāda, ka pat par jautājumu, kas sākotnēji šķiet pašsaprotams, ir nepieciešams saņemt apliecinājumu no kapitāldaļu pārdevēja puses, lai izvairītos no potenciālām tiesvedībām nākotnē.

Balsstiesību daudzums

Kapitāldaļu pircējam ir jāņem vērā, ka tam piederošo kapitāldaļu daudzums ietekmēs arī tā iespējas lemt par jautājumiem, kas skar sabiedrības darbību. Vispārīgi saskaņā ar KCL 216. panta pirmo daļu dalībnieku lēmums ir pieņemts, ja par to nodotas vairāk par pusi no dalībnieku sapulcē pārstāvētajām balsīm, ja likumā vai statūtos nav noteikts lielāks balsu skaits.

Savukārt saskaņā ar KCL 218. pantu un 284. pantu lēmums par grozījumu izdarīšanu statūtos, sabiedrības darbības izbeigšanu vai turpināšanu, apturēšanu vai atjaunošanu, sabiedrības reorganizāciju un koncerna līguma noslēgšanu, grozīšanu un izbeigšanu ir pieņemts, ja par to nodotas ne mazāk par divām trešdaļām (SIA gadījumā) vai ne mazāk par trim ceturtdaļām (AS gadījumā) sapulcē pārstāvēto balsu, ja statūtos nav noteikts lielāks balsu skaits.

Līdz ar to kapitāldaļu pircējam ir jāņem vērā turpmāk minētie aspekti – **ja tam nepiederēs vismaz 66,67% SIA balsstiesīgā pamatkapitāla vai vismaz 75% AS balsstiesīgā pamatkapitāla, tam būs ierobežotas iespējas sabiedrības vienpersoniskā pārvaldīšanā.** Piemēram, dalībniekam nebūs iespējas paliecināt sabiedrības pamatkapitālu, veicot mantisku ieguldījumu sabiedrībā bez citu dalībnieku piekrišanas.

Dalībnieku reģistra nodalījuma vešana

Kapitāldaļu pirkuma līgumā ir ieteicams aprakstīt, kā tiks nodrošināta jaunā dalībnieka ierakstīšana dalībnieku reģistrā. Tas ir svarīgs jautājums katrā kapitāldaļu pirkuma līgumā, jo saskaņā ar KCL 186. panta trešo daļu tiesības piedalīties sabiedrības pārvaldē, peļņas sadalē un sabiedrības mantas sadalē sabiedrības likvidācijas gadījumā, kā arī citas likumā un statūtos paredzētās tiesības ir tikai un vienīgi dalībniekam.

**Kristers
Toms
Losāns,**
zvērīnātu
advokātu
biroja
Ellex Kļaviņš
jaunākais
jurists

Savukārt dalībnieks saskaņā ar Komerclikuma 136. panta pirmo daļu ir persona, kas ir ierakstīta dalībnieku (akcionāru) reģistrā, ja likumā nav noteikts citādi. No šīs normas saturā izriet atziņa, ka dalībnieks attiecībā pret sabiedrību ir persona, kas ir ierakstīta dalībnieku reģistrā. Līdz ar to, lai persona varētu īstenot dalībnieka mantiskās un personiskās tiesības, piemēram, tiesības uz dividendi un pieprasīt informāciju no valdes, nepietiek vien ar to, ka ir veikta samaksa par kapitāldaļām, bet ir arī nepieciešams, lai jaunais dalībnieks būtu ierakstīts sabiedrības dalībnieku reģistrā.

Arī Augstākā tiesa, analizējot šīs normas, secinājusi, ka vienīgi ieraksts dalībnieku reģistrā dod iespēju kapitāla daļu īpašniekam vai turētājam izlietot no šīm daļām izrietošās dalībnieka tiesības attiecībā pret sabiedrību, proti, lietu tiesības uz daļu var nesakrist ar dalībnieka statusu.² Turklāt Augstākā tiesa šajā spriedumā norādījusi, ka līdz brīdim, kamēr nav parakstīts precizētais dalībnieku reģistrs, kapitāla daļu ieguvējam ir tiesības prasīt līguma izpildi no daļu pārdevēja un ir tiesības uz kapitāla daļām, bet viņš/-a nevar tās pilnībā realizēt tiesiskajās attiecībās ar komercsabiedrību.

Tādēļ abām līguma pusēm būtu nepieciešams vienoties par brīdi, kad dalībnieku reģistru parakstīta gan abas puses, gan arī valde. Tomēr, lai persona varētu īstenot visas dalībnieka tiesības, nepietiek ar to vien, ka šī persona ir ierakstīta dalībnieku reģistrā kā dalībnieks. Saskaņā ar KCL 187¹. panta septīto daļu valdei ir pienākums triju darba dienu laikā pēc jaunā nodalījuma parakstīšanas iesniegt komercreģistra iestādei pieteikumu par izmaiņām dalībnieku reģistrā. Tomēr, ja valde to neizdara, tad dalībniekam nebūs iespējams grozīt statūtos, mainīt valdi un veikt citas darbības, kurām ir gan konstitutīvs, gan deklaratīvs spēks saistībā ar komercreģistru un trešajām personām, jo komercreģistram nebūs informācijas, ka sabiedrībā ir jauns dalībnieks. Praksē šī dalībnieku reģistra parakstīšanas un iesniegšanas procedūra tiek detalizēti aprakstīta līgumā.

Pēc grozījumiem Komerclikumā, kas stājās spēkā 2017. gada 13. jūlijā, daļu ieguvējam ir iespēja izvairīties no valdes nolaidības vai pretdarbības, iesniedzot komercreģistrā paziņojumu par daļu iegūšanu un pievienojot tam pirkuma līgumu vai tā kopiju. Uz šī pieteikuma pamata komercreģistrs sagatavos jaunu dalībnieku reģistru, kas tiks nosūtīts sabiedrībai. Tomēr jebkurā gadījumā būtu ieteicams līgumā detalizēti noregulēt darbības saistībā ar dalībnieka reģistra vešanu, jo komercreģistrs uz daļu ieguvēja pieteikuma tik ātri nesastādīs dalībnieku reģistru, jo komercreģistram sākumā ir jāpieprasa pamatojums no sabiedrības valdes par dalībnieku reģistra neiesniegšanu.³

Dalībnieku līguma nozīme savstarpējo attiecību risināšanā

Pirms kapitāldaļu pirkuma noslēgšanas, ja vien netiek iegādātas visas daļas sabiedrībā, pircējam nozīmīgi būs jautājumi par dalībnieku savstarpējām attiecībām un sabiedrības pārvaldīšanu. **Daļu pircējam ir ieteicams sākotnēji noskaidrot, vai starp pārējiem dalībniekiem sabiedrībā nav noslēgts dalībnieku līgums.** Lai gan dalībnieku līgums ir civiltiesisks līgums, kas ir saistošs vienīgi līdzējiem un kuram piemērojamas vispārējās civiltiesību normas par līguma noslēgšanu, spēkā esamību un izbeigšanu, tomēr tas var ietekmēt jaunā dalībnieka intereses saistībā ar sabiedrību.

Kā labu piemēru var minēt lietu, kas nonāca Augstākajā tiesā.⁴ Lietas pamatā dalībnieki, kuri pārstāvēja 65,80% balsstiesīgā pamatkapitāla, savstarpēji noslēdza dalībnieku līgumu. Šajā līgumā dalībnieki vienojās savas daļas sabiedrībā pārdot tikai kopīgi. Līgumā bija paredzēta kārtība, kā šie līdzēji tiek informēti par piedāvājumu iegādāties kādam dalībniekam piederošās kapitāla daļas, kādā veidā kopīgā sapulcē tiek izņemts jautājums par kapitāla daļu pārdošanu kopumā, noteikta pirkuma maksa un citi jautājumi. Citi sabiedrības dalībnieki, kuri pārstāvēja 33,47% balsstiesīgā pamatkapitāla, iesniedza tiesā prasību par šī dalībnieku līguma atzīšanu par spēkā neesošu, jo ar to tiek pārkāptas pārējo dalībnieku likumā un sabiedrības statūtos noteiktās tiesības ietekmēt lēmumu pieņemšanu par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem, kā arī pirkuma tiesības.

Tiesa, analizējot Komerclikumu kopsakarā ar Civillikumu, norādīja, ka nav aizliegts atsavināt īpašumu nedz pilnīgi, nedz pa daļai. Līdz ar to dalībnieki var atsavināt sev piederošās daļas kopīgi. Turklāt, ņemot vērā, ka pārējiem dalībniekiem bija iespēja izmantot pirkuma tiesības uz visām kapitāldaļām, ko kopīgi pārdeva dalībnieku līguma līdzēji, tiesa secināja, ka šādi līguma noteikumi nav pretrunā likumam un ar tiem arī netiek apiets likums.

Redzams, ka praksē var rasties situācijas, kad esošie dalībnieki jau ir noslēguši dalībnieku līgumu, un tas potenciāli var apgrūtināt pārējo dalībnieku intereses. Līdz ar to kapitāldaļu pircējam

Daļu pircējam ir ieteicams sākotnēji noskaidrot, vai starp pārējiem dalībniekiem sabiedrībā nav noslēgts dalībnieku līgums. Lai gan dalībnieku līgums ir civiltiesisks līgums, kas ir saistošs vienīgi līdzējiem un kuram piemērojamas vispārējās civiltiesību normas par līguma noslēgšanu, spēkā esamību un izbeigšanu, tomēr tas var ietekmēt jaunā dalībnieka intereses saistībā ar sabiedrību.

būtu ieteicams pirms līguma noslēgšanas noskaidrot, vai starp pārējiem dalībniekiem sabiedrībā nav noslēgts dalībnieku līgums.

Taču arī pašam kapitāldaļu pircējam ir iespēja piedāvāt pārējiem dalībniekiem noslēgt dalībnieku līgumu, jo šim līgumam ir savas priekšrocības. Pirmkārt, tas atšķirībā no sabiedrības statūtiem un dibināšanas līguma nav jāiesniedz komercreģistrā un līdz ar to nav publiski pieejams. Otrkārt, to ir iespējams noslēgt pirms kapitāldaļu pirkuma līguma noslēgšanas, tādējādi jau iepriekš pastāv iespēja atrisināt jautājumus par turpmāku darbību saistībā ar sabiedrības pārvaldību. Treškārt, kā arī redzams no iepriekš minētā sprieduma, to savā starpā var noslēgt dažī no sabiedrības dalībniekiem.

Visbeidzot jāatzīmē, ka **dalībnieku līgumu neregulē neviena speciālā norma Latvijas normatīvajos aktos, līdz ar to dalībniekiem ir liela brīvība izvēlēties tā saturu.** Tomēr jāņem vērā, ka dalībnieku līgumā iekļautie noteikumi ir spēkā esoši, kamēr vien šie noteikumi paši par sevi nav aizliegti ar likumu vai kamēr pašiem dalībniekiem ar šiem noteikumiem nav bijis mērķa apiet likumu.⁵

Secinājumi

Iegādājoties citas sabiedrības kapitāldaļas, ir jāreķinās, ka savstarpējas sarunas par kapitāldaļu pirkuma līgumu ir laikietaipīgas. Tomēr ir ieteicams nesasteigt šo procesu un nodrošināties pret jebkādiem zaudējumiem, kas varētu rasties iepriekšējā dalībnieka dēļ, lai nākotnē nebūtu jārisina papildu jautājumi, kurus varēja atrisināt ar līguma palīdzību. Pircējam ir pieejami dažādi tiesiski instrumenti, kā risināt potenciālos problēmjautājumus, taču to izmantošana būs atkarīga arī no pārdevēja vēlmēm.

JURISTA PADOMS

- 4 Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018. gada 28. septembra Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. C27207010, SKC-207/2018.
- 5 Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018. gada 28. septembra Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. C27207010, SKC-207/2018.

Materiāls tapis sadarbībā ar

Ellex[®]
Klavins